

MARKE N RYCKS UNDE R DERA S FÖTTE R

Kambodja är ett land som utvecklats snabbt sedan folkmordet i slutet på sjuttioalet. Men utvecklingen gör också att befolkningen får ge upp land och bostad när marken de lever av är värd sin vikt i guld.

TEXT: JOHAN AUGUSTIN BILD: JONAS GRATZER

Ken Chathas familj bor i det enda huset som finns kvar i den nya öknen.

G RÄVSKOPAN FYLLER IGEN det sista hålet av det som en gång var Boeung Kak Lake, en 90 hektar stor sjö i centrala Phnom Penh. Den massiva rostiga rörledningen som går tvärs över den nya öknen mitt i Kambodjas huvudstad har under fem års tid pumpat sand från floden, vars flöde ledde till sjön. Solens strålar gör hettan outhärdlig, dammet fastnar på allt som rör sig. Om det inte hade varit för den mur av bebyggelse som inkluderar premiärministerns palatsliknande hem som tornar upp sig runt Boeung Kok Lake, hade platsen lika gärna kunnat vara Sahara eller någon annan ogästvänlig öken.

I ETT PLÅTSKJUL intill floden som även den håller på att sina på vatten, precis nedanför den nya öknen, bor Ken Chatha med sin fru och parets fem barn. De flyttade hit från en annan provins 1992 och Ken,

som var med under de röda khmerernas skräckvälde som tog slut 1979, har under det senaste året kämpat mot ett byggföretag som vill jämna hans hus med marken för att kunna bygga nya shoppingcentra och kontorskomplex. Han berättar att polisen vid flera tillfällen kommit hit och hotat hans familj. Det gör att han inte vågar lämna fru och barn ensamma för att gå till jobbet på en återvinningscentral – vilket i sin tur leder till att familjen blir utan pengar. Ken berättar om sin kamp mot myndigheterna:

– Polisen kom hit med en grävskopa och började fylla baksidan av huset med sand, men jag talade om för dem att jag hellre dör än flyttar på mig!

Ken har blivit erbjuden 4000 dollar av regeringen för att flytta, men han säger att det inte på långa vägar räcker till att köpa mark och bygga nytt. En kvadratmeter land i denna del av Phnom Penh kostar 3000 dollar.

PÅ PAPPRET HAR Ken rätt att bo kvar, precis som alla av landets medborgare som har bott på samma plats i fem år har rätt att bo kvar, men lagen följs inte. Landrätten upprättades i slutet av sjuttioalet då de röda khmererna styrde, men under den tiden och under det efterföljande inbördeskriget var det många dokument som förstördes. I dag saknas det i många fall bevis på vem som äger vad. Nådistöten för den största delen av befolkningen som utgörs av fattiga som Ken kom 2001 när regeringen bestämde att den hade rätt att ta mark som ska vara till nya utvecklingsprojekt, ofta finansierade av utländska bolag.

I fallet med Boeung Kak Lake är det ett lokalt bolag, Shukaku Inc, som täppt igen sjön och tagit

LANDLAGEN

Landlagen som kom 2011 innebär att den kambodjanska regeringen kan arrendera ut land till inhemska och internationella företag på upp till 99 år. Det största nuvarande kontraktet är med ett företag, Pheapimex, vars ägare är nära vänner med premiärminister Hu Sen som styr CPP (Cambodian People's Party) – landets ledande regeringsparti. Kontraktet som involverar 300 000 hektar spänner över två provinser och överstiger med råge det tak som regeringen har satt, som säger att endast upp till 100 000 hektar får hyras ut vid ett tillfälle. Sedan 1994 har regeringen även lämnat över stora ytor till militären i vad de kallar "military development zones", men vägrar säga hur mycket land det rör sig om eller var i landet marken finns. Landuthyrningarna är ofta ett sätt att kringgå skövlingen av landets skogar – som på pappret är skyddade under andra lagar. Regeringen har uppgett att 60 procent av landet ska täckas av skog, men den siffran uppehålls inte eftersom det 2006 endast fanns 59 procent kvar, och Kambodja uppges förlora 0,5 procent av sin skogsareal varje år.

EKONOMIN

Trots Kambodjas brist på mänskliga rättigheter försöker premiärminister Hu Sen och CPP måla upp bilden av att landet har den mest liberala ekonomin i Sydostasien. Sedan mitten av 1990-talet har ekonomin ökat med i genomsnitt sju procent om året, men den lilla nyrika klicken bor mestadels i Phnom Penh. Fortfarande bor 80 procent av landets cirka 15 miljoner invånare på landsbygden. En av tre kambodjaner lever fortfarande under fattigdomsgränsen, och ytterligare en stor andel precis över gränsen. De flesta kambodjaner lever fortfarande av det som deras små jordbruksmarker och skogar ger dem. Kambodja har nio miljoner hektar land som är produktiv, uppskattningsvis halva landsarealen.

“Landrätten upprättades i slutet av sjuttioalet då de röda khmererna styrde, men under den tiden och under det efterföljande inbördeskriget var det många dokument som förstördes. I dag saknas det i många fall bevis på vem som äger vad.”

– I det här landet finns det inget som heter mänskliga rättigheter, regeringen och de rika bolagen gör precis vad de känner för!

över sammanlagt 133 hektar mark, vilket uppskattningsvis påverkat 4225 familjer eller ungefär 20000 människor. Shukaku Inc styrs av en politiker i det ledande partiet CPP (Cambodian People's Party) och företaget vägrar precis som alla andra företag inblandade i "landgrabbing" att svara på medias frågor.

LANDGRABBING ÄR I DAG ett stort problem i Kambodja och beskrivs ofta som baksidan på landets växande ekonomi. När utvecklingen går snabbt och det samtidigt råder brist på lag och ordning, och när korrup­tionen är utbredd som den är i Kambodja, så drabbas de fattiga. I siffror handlar det om 3000 människor om året som får se sina hus rivna och sina marker borttryckta, eller upp emot en halv miljon människor hit­ tills.

Nu har människor emellertid börjat tröttna på orättvisorna; en av dem är Tep Vanny, som har tagit plats som ledare inom en aktivist­ rörelse som nyligen bildats i Village 22 på den norra sidan av den tidigare sjön. Hennes blick är stadig och 32-åringen tänker inte ge upp lokalbefolkningens kamp i första hand.

– **VI PROTESTERAR** varje dag när vi tillsammans går till rådhuset och visar de styrande vad vi tycker!

Protesterna ledde till att Tep blev arresterad i november förra året och fick sitta bakom galler i två dagar innan hon släpptes. Många av hennes vänner sitter fortfarande i fängelse och har blivit misshandlade av polisen. En av dem är Kung Chantaa.

– Jag blev slagen flera gånger i huvudet så att jag började blöda, och när vi kom fram till fängelset fick jag elstötar. De misshandlade mig under 48 timmar innan de släppte mig, berättar Kung och visar upp en bild på när hon och Tep blev arresterade, och förstärker:

– I det här landet finns det inget som heter mänskliga rättigheter, regeringen och de rika bolagen gör precis vad de känner för!

TEP VANNY INSÅG att för att kunna protestera så måste befolkningen också ha pengar, eftersom de ofta inte har tid att arbeta när de vräkts. Så i början av året startade hon en liten syfabrik som nu har 30 an­ ställda kvinnor.

– Vi säljer tygstyckena här i Phnom Penh, och för pengarna som vi

Kung Chantaa blev misshandlad av polisen när hon protesterade.

GIVARE OCH SANKTIONER

Världsbanken har uppmanat regeringen i Kambodja att stödja småskaliga inhemska jordbruk i stället för att arrendera ut marken, men detta har regeringen struntat i, och förra årets händelser med det ökande antalet markövertaganden ledde till att Världsbanken strypte sina donationer till Kambodja. Trots det ökar de årliga donationerna till landets regering, och Kina är det land som pumpar in de största summorna, samtidigt som man har ett bra samarbete med Kambodjas regering, följt av Japan, USA, Australien och Frankrike. NGO:n Global Witness kom 2007 ut med en rapport som visade att Kambodja styrs av en liten elit som säljer av landets naturtillgångar som skog, mineraler, olja och gas. Detta har lett till att Kambodjas ekologi på många håll håller på att haverera, och människor utan land eller någonstans att ta vägen blir tvungna att ta underbetalda jobb i plantagerna eller fabrikena som hela tiden blir allt fler. Eventuella protester leder till att byarna utsätts för hårdare press och trakasserier och dess ledare hamnar i fängelse.

HISTORIA

Kambodja var en **fransk koloni** från slutet av 1800-talet fram till 1953. På femtio- och sextiotalet var landet fokuserat på att behålla sin neutralitet, men när **vietnamesiska organisationen Viet Cong**, som stred mot USA under Vietnamkriget, förlade trupper i Kambodjas östra provinser fick USA nog och bombade området. Mellan 1965 och 1973 fick Kambodja motta fler bomber än något annat land någonsin fått genom historien, och en halv miljon människor uppges ha dött i bombarderna. Den vänstergerilla som i april 1975 intog Phnom Penh kallade sig själv "den revolutionära organisationen" och blev i folkmun kallad "**de röda khmererna**". Deras ledare, **Pol Pot**, och det kommunistiska partiet CPK ville att befolkningen skulle arbeta inom jordbruk, och städerna som tömdes på människor började förfalla. Fattigdom rädde i största delen av landet och över- och medelklassen torterades och avrättades; upp emot en fjärdedel av landets åtta miljoner människor dog 1975–1979. I januari 1979 intog vietnamesiska styrkor landet tillsammans med kambodjaner som ville störta Pol Pot och **PRK** bildades (**People's Republic Of Kampuchea**). Inbördeskrig mellan PRK:s styrkor och Pol Pots styrkor varade till 1991 då fredsavtalet skrevs under i Paris. Fortfarande finns det ett stort antal personminor och pansarminor utplacerade i landet som FN och andra organisationer arbetar med att röja. Minorna tar ungefär 200 människors liv varje år i Kambodja och lemlästar tusentals fler.

– Tidigare kunde vi leva av skogen, vi jagade och kunde sälja några av träden, det kan vi inte längre. Hur ska jag kunna försörja min familj på tre dollar om dagen, hur ska jag ha råd att skicka mina barn till skolan nu?

tjänar har vi råd att fortsätta protestera, berättar Tep.

Protesterna har hittills lett till att regeringen lovat att ge tillbaka drygt tolv hektar mark. Men ännu har det inte skett.

– Var är marken? De lovar saker men vi väntar fortfarande, fortsätter Tep.

PROTESTERNA FORTSÄTTER ÄVEN på andra håll i landet. I Kampong Speu, provinshuvudstaden som ligger en timmes bilresa väster om Phnom Penh, har ungefär 300 människor från fem byar på landsbygden för andra dagen i rad samlats utanför provinsrättssalen. De vill se frisläppandet av en kvinna som suttit häktad sedan den 15 december utan några väckta åtalpunkter. Många av byborna har dessutom blivit framtagna mark av ett sockerrörsföretag som skövlade värdefull jordbruksmark och planterat sockerrör. Ingen av de närvarande får någon ersättning av företaget, och en man som sitter på den dammiga asfalten i skuggan av ett träd säger att han och alla andra tänker stanna här tills den häktade kvinnan är frisläppt. Många inhemska och även utländska nyhetsbolag, som Reuters och AP, har varit på plats och rapporterat om händelsen, och därför har inte polisen och

militären vågat ta i med hårdhandskarna mot byborna som sitter utanför rättssalen. Flera aktivister har dessutom satt upp vägblockader för att hindra personalen i rättssalen att ta sig in.

ATT SKOGS- OCH JORDBRUKSMARK skövlas i en alarmerande hög fart blir tydligt när en av de protesterande byborna, Yohn Kin, visar upp sin mark som ligger en timmes bilresa på den dammiga grusvägen utanför provinshuvudstaden. För två år sedan bestod den av skog och risfält. Yohn Kin är inte ensam, totalt rör det sig om ungefär tusen familjer i Om Leang-kommunen som har blivit av med sina marker och sedermera blivit erbjudna att arbeta för tre dollar om dagen på den nybyggda sockerrörsfabriken. Yohn Kin tar sig in mellan betongstolparna med rader av ståltråd som ska skydda de nya sockerrörsfälten mot inkräktare som människor och kor.

– Tidigare kunde vi leva av skogen, vi jagade och kunde sälja några av träden, det kan vi inte längre. Hur ska jag kunna försörja min familj på tre dollar om dagen, hur ska jag ha råd att skicka mina barn till skolan nu? säger Yohn och pekar mot sin fru och fyra unga barn som står på andra sidan stängslet.

– Snart river de väl vårt hus också, men vi har ingenstans att ta vägen. Vi föddes här och vi tänker stanna här!

INNAN LEDNINGEN FÖR det thailändska sockerrörsföretaget, som notoriskt vägrar att svara på frågor, började hugga ner skogen och plantera odlingarna, tog de kontakt med varje familj.

– De sa till oss att vi var tvungna att flytta, en efter en, berättar Yohn och fortsätter:

– Alla hade mycket mer jobb innan de kom hit, nu är vi tvungna att slava i fabriken efter deras regler för att kunna överleva.

DE VITA UTMÄRGLADE kor som tidigare kunde gå omkring och beta fritt har lett till ännu en konflikt. Eftersom boskapen gärna betar sockerrör förbjuder de nya plantageägarna byborna att ha korna frigående. På frågan om Yohn Kin kan tänka sig att göra som många andra bybor och flytta in till Phnom Penh för att leta nya jobb, skakar han på huvudet och svarar:

– Snart river de väl vårt hus också, men vi har ingenstans att ta vägen. Vi föddes här och vi tänker stanna här!

NÅGRA SOM REDAN fått se sina bostäder rivna är de 384 familjer som den 3 januari förra året samtliga blev vittnen till hur grävmaskiner demolerade deras lägenheter i Phnom Penh-stadsdelen Borai Keyla. Trots att invånarna hade dokument som sade att de ägde sina bostäder var de tvungna att flytta till nya lägenhetskomplex intill den gröna plåtmur längs den byggtomt där deras tidigare bostäder låg. Där byggs inom kort nya kontorskomplex. Problemet är emellertid att många av familjerna inte får plats i lägenhetskomplexen och får bo längst ner under stora cementtrappor som leder upp i cementklossar. So Son är en kvinna i 45-årsåldern som visar upp ett foto på sin son, och hon berättar att sonen fortfarande sitter fängslad sedan protesterna den 3 januari då polisen brutalt slog tillbaka mot befolkningen.

– Polisen sa att de skulle döda oss om vi fortsatte att protestera, men vi fortsätter ändå, jag vill ha tillbaka min son, berättar So, som har svårt att hålla tillbaka tårarna.

STANKEN AV SOPOR är slående i Borai Keyla, och odören blandas med röken av plast som eldas i de många eldstäder som brinner i kvällsmörkret. Fyllda soppsår faller med jämna mellanrum genom luften och slår i marken med dova dunsar.

– Det är svårt för oss att sova när folk slänger sopor från övervåningarna, ibland får vi soporna på oss, fortsätter So.

Hon har protesterat varje dag sedan den 3 januari, vilket lett till att hon har blivit av med sitt jobb. Kämpaglöden håller på att slockna hos henne. De hundra dollar som Sos familj fick i ersättning av regeringen när deras lägenhet förstördes är sedan länge använda, och hade det inte varit för NGO:erna (Non Governmental Organizations) som delar ut mat och kläder till familjerna, vet hon inte vad hon skulle gjort. Innan grävskoporna skövlade bort området blev familjerna dessutom av med sina värdefulla saker i lägenheterna.

– Polisen snor åt sig grejer så fort de får ett tillfälle – de är de största bovorna av alla.

So Son har dock fått hjälp av Tep Vanny och tillsammans protesterar de varje dag. Tep Vanny har inte bara startat en syfabrik intill Boeung Kok Lake utan fungerar även som ett stöd för framför allt kvinnorna i Phnom Penh som inte kan förlita sig på politikernas tomma ord. När den rödgula brännheta solen åter går upp över Boeung Kok Lake nästa dag kommer So Son till syfabriken tillsammans med tre väninnor som alla bor under cementtrapporna i Borai Keyla. Kvinnorna har bestämt sig för att inte ge upp hoppet.

– Vi tänker protestera med Tep utanför rådhuset tills vi får regeringen att börja lyssna på oss, säger So Son.

KVINNORNA HAR ENORMA utmaningar framför sig, men ett problem framstår ändå som det som i slutändan kan te sig försent att ändra på, menar Tep Vanny.

– Det har blivit mycket varmare här nuförtiden, berättar hon och avslutar:

– För fem år sedan när vi hade vatten i sjön var det kallare – nu har vi fått ett nytt klimat. ♣